

verilmiş olup bunların râvinin güvenilirliğine delâletleri aynı seviyede değildir. Râvinin güvenilirliğine delâlet etmesi açısından tekrar edilmesi tek başına kullanımasından, yalnız kullanılması da zayıflığına delâlet eden lafızlarla birlikte zikredilmesinden daha üstündür. Sika kelimesi kadar yaygın olmasa da râvinin güvenilirliği başka tabirlerle de ifade edilmiştir. "Ev-saku'n-nâs" (râvilerin en güvenilir), "es-betü'n-nâs" (râvilerin en sağlam), "ileyhi'l-müntehâ fi't-tesebbüt" (güvenilirliğin zirvesindedir), "lâ ahade esbete minh" (on dan daha güvenilir râvi yoktur), "men mislû fülân" (onun gibisi var mı?), "emîrû'l-mü'mînîn fi'l-hadis" (hadis rivayetinde mü'minlerin lideridir), "imâmün fi'l-hadis" (hadis ilminde önderdir), "fülânün lâ yüs'elü anh" (falan râvi nasıldır diye sorulmaz), "lâ a'rifü lehü nazîran fi'd-dünyâ" (dünyada bir benzerini tanımıyorum), "fülânün asdaku men edrektü mine'l-beşer" (falanca, insanlar içinde karşılaştığım en doğru sözlü kimsedir), "keennehü mushafun" (mushaf gibi güvenilirdir), "cihbizün" (hadis uzmanıdır), "fârisü'l-hadis" (hadiste mahirdir), "fülânün en-nâsü iyâlün aleyhi" (bu ilimde diğerleri onun talebeleridir), "şek-kühü ke-yakîni gayrihi" (onun tereddüdü bile başkasının kesin bilgisi gibidir), "ke-ennallâhe halaka fülânen li-hâze's-şe'ni" (Allah falanı bu ilim için yaratmıştır), "fülânün hüve't-takıyyü'n-nakıyyü lem era mislehu" (falan benzerini görmediğim takvâ sahibi ve titiz bir kişidir), "fülânün min sikâtî's-sikât" (falan sikaların da sikası arasında yer alır), "fülânün ehlün ellâ nedaa lehü şey'en" (falan hiçbir rivayeti terkedilmeyecek liyakattedir), "fülânün lâ yeh-te-lifü fîhi ahadün" (falanın güvenilirliği tartışılmaz), "fülânün diâme" (falan bu ilmin temel taşıdır), "izâ erede't-l-hadîse fe'izem fülânen" (hadis öğrenmek istiyorsan falanın peşini bırakma), "fülânün yahtâcû ilâ mütâbî" (falanın destekleyici rivayete ihtiyacı mı olur?), "fülânün mâ ahtae fi hadîsini vâhid" (falan hiçbir hadiste hata yapmamıştır), "sayrafiyyü'l-hadis" (hadis sarrafı), "rüknün mine'l erkân" (hadis ilminin temel taşlarından biridir), "zâke ahadü'l-ahadeyn" (hadis ilminde belli başlı iki kişiden biridir) tabirleri râvinin en üst seviyede güvenilirliğini ifade eder. "Sikatün sikatün" (çok güvenilirdir), "sikatün sebtün" (güvenilir ve titizdir), "sikatün hüccetün" (kendisi güvenilir, hadisi delildir), "sikatün hâfizun" (güvenilir bir hadis hafızıdır), "sikatün mütakünün" (güvenilir ve hadis rivayetinde titizdir), "mâ alimtü illâ hayren" (hakkında hayırdan başka bir bilgim

yoktur), "hâfizun" (rivayetlerini ezberleyen güvenilir râvidir), "metînün" (rivayetlerinde güçlüdür), "hüccetün" (rivayetleri delildir), "sebtün" (rivayetlerinde titiz bir râvidir), "behin" (rivayetleri iyidir), "sahîhu'l-hadis" (rivayetleri sahihtir) tabirleri de râvinin sika olduğuna delâlet eden diğer ta'dîl lafızlarıdır. Sika bir râvinin hadis rivayet ederken yaptığı fazlalıkların kabul edilip edilmeyeceği konusunda farklı görüşler vardır (bk. ZİYÂDETÜ'S-SİKA). Zayıf râvinin sika râviye veya sika râvinin kendisinden daha güvenilir râviye aykırı rivayette bulunması ise araştırmalara konu olmuştur (bk. MUHÂLEFET).

Hadis âlimleri tarafından kaleme alınan tabakat, tarih, cerh ve ta'dîl, suâlât gibi kitaplar yanında zayıf ve metrûk râvilerle birlikte yer alan sika râviler hakkında da eserler telif edilmiştir. Ebû'l-Hasan el-İclî'nin *Târîhu's-sikât*'ı (nşr. Abdülmu'tî Emîn Kal'acî, Beyrut 1405/1984), İbn Hibbân el-Büstî'nin *es-Sikât*'ı (nşr. Muhammed Abdürreşîd, Haydarâbâd 1393-1403/1973-1983), İbn Şâhin'in *Târîhu esmâ'i's-sikât mimmen nukile 'anhümü'l-ilm*'i (nşr. Subhî es-Sâmerrâî, Küveyt 1402/1982; nşr. Abdülmu'tî Emîn Kal'acî, Beyrut 1406/1986) bunlar arasında sayılabilir.

BİBLİYOGRAFYA :

Lisânü'l-ʿArab, "vsk" md.; İbn Ebû Hâtım, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, III, 124; Hatib el-Bağdâdî, *el-Kifâye* (nşr. Ahmed Ömer Hâşim), Beyrut 1406/1986, s. 109-111, 118-121, 464-465; a.mlf., *el-Câmiʿ li-ahlâkı'r-râvî ve âdâbî's-sâmiʿ* (nşr. Mahmûd et-Tahhân), Riyad 1403/1983, I, 130; İbnü's-Salâh, *ʿUlûmü'l-hadis*, s. 104-105; Nevevî, *İrşâdû tullâbi'l-hakâʾik* (nşr. Nûreddin İtr), Beyrut 1411/1991, s. 109, 111; Zehebî, *Aʿlâmü'n-nûbelâʿ*, XI, 137; XVI, 70, 254; a.mlf., *Mizânü'l-ʿitidâl*, III, 82; a.mlf., *el-Mukîza* (nşr. Abdülfettâh Ebû Gudde), Beyrut 1412, s. 78; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, III, 248; VI, 174; Ebû'l-Hasan Mustafa b. İsmâîl, *Şifâʾü'l-ʿalil bi-el-fâz ve kavâʾidi'l-cerh ve't-ta'dîl*, Kahire 1411/1991, I, 125, 127, 137, 338-339; Ahmet Yücel, *Hadis İslâhlârlarının Doğuşu ve Gelişimi*, İstanbul 1996, s. 113-127; G. H. A. Juynboll, *"Thi-ka", EI²* (İng.), X, 446; Emin Aşıkutlu, "Cerh ve Ta'dîl", *DİA*, VII, 398, 400; Mehmet Efendioğlu, "Râvi", a.e., XXXIV, 473.

AHMET YÜCEL

es-SİKÂT (السَّيِّئَات)

İbn Hibbân'ın
(ö. 354/965)

sika kabul ettiği hadis râvilerinin
tanıttığı eseri.

Târîhu's-sikât, *es-Sikât mine's-şahâbe ve't-tâbî'in ve etbâ'i't-tâbî'in* adlarıyla da anılan eser, müellifin hem sika hem zayıf râvileri tanıttığı *Kitâbü't-Târîhi'l-ke-*

bîr'inden sadece sika râvileri bir araya getirdiği çalışmasıdır. Zayıf râvileri ise *Kitâbü (Ma'rifeti)'l-mecrûhîn mine'l-muḥad-dişin ve'd-qu'afâ'i ve'l-metrûkîn* adlı eserinde toplamıştır. Kitabın girişinde telif sebebi hakkında bilgi verilmiş, Hz. Peygamber'in sünnetinin önemi, ilmin neşir ve tebliğinin gerekliliği, bu tebliğin ancak sahih hadislerin aktarılması ve sika râvilerin tanıtılmasıyla yapılabileceği belirtilmiş, telifte izlenen metoda değinilmiş, *es-Sikât*'a alınacak râvilerin kabul şartları üzerinde durulmuş ve eserin telifi sırasında geçirdiği aşamalara işaret edilmiştir. Girişten sonra Resûlullah'ın hayatı geniş biçimde verilmiş, Hulefâ-yi Râşidîn'den başlayarak Emevî ve Abbâsî halifeleri tanıtılmış, bu kısım Halife Mu'tî-Lillâh ile sona ermiştir. Ardından sahâbe, tâbiîn, tebeu't-tâbiîn ve daha sonraki râviler sıralanmıştır.

Eserde, bir sayıma göre 15.000 kadar hadis râvisi tabakalar halinde ele alınmış ve her tabakada yer alanların birbiriyle karşılaşma imkânının bulunması (likâ) şartı aranmıştır. *es-Sikât*'ta râviler adlarının ilk harfine göre yarı alfabetik sıralanmış, ancak sahâbe tabakasında faziletleri sebebiyle aşere-i mübeşşereye ön sırada yer verilmiştir. Her tabakada önce adlarıyla, daha sonra künyeleriyle bilinen erkek râviler, ardından kadın râviler zikredilmiş, bu sıralamada zaman zaman aksamalar meydana gelmiştir. Râvilerin biyografileri verilirken onların isimleri, künye ve lakapları, memleketleri, ölüm tarihleri, hoca ve talebeleri hakkında bilgi aktarılmış, ayrıca "sika, şeyh, sebt, mutkin, müstakimü'l-hadis" veya "yuhtiü, yehimü, yüdellisü" gibi ifadelerle cerh ve ta'dîl dereceleri gösterilmiş, râvinin hangi şartlarda hüccet sayılacağı belirtilmiş, bazan dinî ve ahlâkî erdemlerine dair menkıbeler nakledilmiş, bazan da rivayetlerinden örnekler sunulmuş, cerhe yönelik mevcut tenkitlere de cevap verilmiştir. İbn Hibbân'a göre râvinin sika sayılmasına engel olan kusurlar onun naklettiği haberin senedinde olabileceği gibi, kendisinden bir önce veya bir sonraki yerde haberi hüccet sayılmayan zayıf bir râvinin bulunması, haberinin mürsel veya münkâtî olması ve haberin isnadında o haberi duyduğunu açıkça ifade etmek istemeyen bir müdellisin yer alması gibi sebeplerle de olabilir.

Müellif iki hadis imamından birinin sika, diğerinin zayıf kabul ettiği bir râviyi eserine alırken onun sika olup olmadığına de-lillere dayanarak kendisi karar vermiş, araştırmaları sonucunda sika kabul etmediğini

ise *ed-Ḍu'afâ'* adlı eserinde zikretmiştir (*es-Şikât*, I, 13). Onun bu eserinde yer alan bütün râvilerin sika olması gerekirken birçoğu hakkında, "Rivayetinde hata ederdi"; "Vehme kapılırdı"; "Tedlîs yapardı" gibi cerh nitelikli kusurlara da işaret edilmiş olması, müellifin sika saydığı kimselerde belli bir orana kadar bu tür kusurların bulunabileceğini kabul etmesiyle açıklanmaktadır. Ona göre sika râvi doğruları yanlışlarından çok olan kimsedir. *es-Şikât*'ta mevcut bazı râvilerin bir yönüyle sika, bir başka yönüyle zayıf olarak gösterilmesi (müştebeh) hususuna açıklık getirilmiş, böyle râvilerin *Kitâbü'd-Ḍu'afâ' bi'l-'ile'*inde ayrıca zikredileceği belirtilmiştir (*a.g.e.*, VI, 27; IX, 1). Bu husus müellifin bir çelişkisi veya gafleti ya da iki farklı ictihadı olarak değerlendirilmiştir.

Eserde kendi bid'atına davet etmeyen bid'at ehli birçok râvi de yer almakta (*a.g.e.*, VI, 140), müellif bu râvileri yeri geldiğinde savunmaktadır. İbn Hibbân, cerhedildiği bilinmeyen ve rivayetleri sadece tanınmış bir kişi tarafından nakledilen 100'e yakın râviyi de eserine almış, onların cerhedildiği ortaya çıkıncaya kadar âdil sayılmaları gerektiğini söylemiştir. Bu durumda başkalarının "mechûlül-ayn, mestûr, mechûlül-hâl" dediği birçok râvi ona göre sikadır. Eserde yer alan, sika olduklarını sadece kendisinin belirttiği iddia edilen râvilerin çoğu bu gruptandır. Meselâ Saîd b. Cübeyr'den rivayet ettiğini söylediği Eyyûb el-Ensârî adlı râviden söz ederken (*a.g.e.*, VI, 60) onu tanımadığını, babasını bilmediğini, hakkında herhangi bir cerh yapılmadığını belirtmiş, daha sonra zabt ve itkân sahibi olarak bilinen tek râvisi Mehdî b. Meymûn'un ondan münker olmayan bir hadis rivayet ettiğini hatırlatmış ve bu yolla Eyyûb'dan mechûliyet halinin kalktığına hükmederek onu eserine almıştır. *es-Şikât*'ta güvenilirlikleri sorgulanmak amacıyla yer verilen râviler de vardır. Nitekim müellif, Mukanni' adlı râviden rivayeti bulunan Feza' adlı Kâdisiye Savaşı gâzisi bir râviyi değerlendirirken onu da sahâbî olduğu söylenen şeyhini de tanımadığını, onları rivayetlerine güvendiği için değil tanıtmak maksadıyla eserinde zikrettiğini belirtmektedir (*a.g.e.*, VII, 326).

İbn Hibbân, *es-Şikât*'ta mechûl râvilerde yer verdiği ve bazı konularda hataya düştüğü iddiasıyla Nâsirüddin el-Elbânî tarafından şiddetle eleştirilmiştir. Elbânî, *es-Şikât*'ta yer almaması gereken 100 kadar râvi hakkında *Teyşîru intifâ'ihillân*

bi-Şikâti İbn Hibbân adlı bir eser üzerinde çalıştığını belirtmiş (*Şaḥîhu Mevâridi'z-zam'ân*, I, 18), eserde var olduğunu ileri sürdüğü diğer hataları müellifin aceleciliğine, geriye dönüp yazdıklarını tashih etmemesine veya ömrünün buna yetmemesine bağlamıştır (*a.g.e.*, I, 51). Ancak Elbânî'nin bir kısım iddialarında haklı olmadığı, eleştirilerinde *es-Şikât*'ın aslını kullanmak yerine başka müellifler tarafından yapılan eksik ve yanlış alıntılara güvendiği için hataya düştüğü belirtilmiştir. Heysemî'nin, *es-Şikât*'ı *Tertîbü Şikâti İbn Hibbân* adıyla alfabetik olarak sıraladığı kaydedilmektedir.

Birçok yazma nüshası bulunan *es-Şikât*, Muhammed Abdülmuîd Han yönetiminde Muhammed Abdürreşîd tarafından neşredilmiştir (I-IX, Haydarâbâd 1393-1403/1973-1983). Bir heyet, eserdeki isim ve madde başlıklarını *İtmâmü'l-in'âm bi-tertîbi mâ verede fi Kitâbi's-Şikât li'bni Hibbân mine'l-esmâ'i ve'l-a'lâm* adıyla sıralamış (Bombay 1408/1987), Hüseyin İbrâhim Zehrân da esere *Câmi'u fehârisi's-Şikât* adlı bir dizin hazırlamıştır (Beyrut 1408). *es-Şikât*'ın sîret ve halifeler bölümü *es-Sîretü'n-nebeviyye ve aḥbârü'l-hulefâ'* (nşr. Hâfız Aziz Bey el-Kâdirî, Beyrut 1407/1987; I-II, Beyrut 1417/1997), sadece sîret kısmı *es-Sîretü'n-nebeviyye* (nşr. Abdüsselâm b. Muhammed Allûş, Beyrut 1420/2000), sahâbe tabakasıyla ilgili bölümü *Târîhu's-şahâbe ellezîne ruviyye 'anhümü'l-aḥbâr* (nşr. Bûrân ed-Dannâvî, Beyrut 1408/1988) adıyla yayımlanmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Hibbân, *es-Şikât* (nşr. Muhammed Abdürreşîd), Haydarâbâd 1393-1403/1973-83, I, 11-13; VI, 27, 60, 140; VII, 326; VIII, 2; IX, 1; a.mlf., *el-Mecrûhîn*, neşredenin girişi, s. y-m; Zehebî, *Mizânü'l-i'tidâl*, II, 316; III, 581; Heysemî, *Mevâridü'z-zam'ân ilâ zevâ'idü İbn Hibbân* (nşr. Hüseyin Selîm Esed ed-Dârânî), Dimaşk 1411/1990, neşredenin girişi, I, 27-29, 37-39; İbn Hacer, *Lisânü'l-Mizân*, I, 13-14; a.mlf., *Tehzîbü't-Tehzîb*, I, 304; Süyûtî, *Tedribü'r-râvî* (nşr. Abdülvehhâb Abdüllatîf), Medine 1379/1959, s. 53-54; Sezgin, *GAS*, I, 190; M. Abdullah Ebû Suaylik, *Muḥammed b. Hibbân el-Büstî*, Dimaşk 1415/1995, s. 53-55; Mahmûd Saîd Memdûh, *et-Ta'rîf bi-evhâmî men kasame's-sünen ilâ şaḥîḥ ve za'îf*, Dübey 1421/2000, I, 387-439; M. Nâsirüddin el-Elbânî, *er-Ravûz'd-dânî fi'l-fevâ'idü'l-hadişîyye* (haz. İsmâ Mûsâ Hâdî), Amman 1422, s. 17-24, 56, 66, 67, 91, 108, 118, 165, 171; a.mlf., *Şaḥîhu Mevâridi'z-zam'ân*, Riyad 1422/2002, I, 11-57; Mehmet Ali Sönmez, *İbn Hibbân ve Cerh-Ta'dil Metodu*, İstanbul, ts. (Umran Yayınları), s. 29-33.

MEHMET ALİ SÖNMEZ

SİKÂYE (السكاية)

Mekke'de zemzemle
ve su işleriyle ilgili görev.

Sözlükte "sulamak, su kabı, sulama yeri, suculuk" gibi anlamlara gelen *sikâye*, terim olarak "Mekkeliler'in ve hac günlerinde Kâbe'yi ziyaret için gelenlerin su ihtiyacı karşılama görevi" demektir. Kelime Kur'an-ı Kerim'de bir âyetle "su kabı" mânasında (Yûsuf 12/70), diğer bir âyetle ise terim anlamıyla (et-Tevbe 9/19) geçmektedir.

Hz. İbrâhim'den beri Kâbe'yi ziyaret için Mekke'ye gelenler Allah'ın misafiri kabul edilmiştir. Önceleri şehrin ve Kâbe'yi ziyaret edenlerin su ihtiyacı halktan toplanan yardımlarla karşılanıyordu. Daha sonra *sikâye* görevini bunu bir itibar ve şeref vesilesi olarak gören zenginlerle Mekke ve Kâbe'nin yönetiminde etkin olan kabile reisleri üstlenmiş, bu görevi Hz. Peygamber'in dördüncü kuşaktan dedesi Kusay b. Kilâb kurumsallaştırmıştır. Kusay, Mekke'de oturanları "Allah'ın komşuları", hac için gelenleri "Allah'ın misafirleri" ve "evinin ziyaretçileri" diye tanımlamış, onlar için hac günleri yiyecek ve içecek hazırlanmasını teklif etmiştir (İbn Sa'd, I, 60). Mekkeliler onun bu teklifini kabul edince bu iş için her yıl para ve mal toplanarak bir bütçe oluşturulması gelenek olmuştur. Bu bütçenin bir kısmı *sikâye* için harcanırken önemli bir kısmı rifâde hizmetine tahsis edilmiştir (bk. RİFÂDE).

Mekke halkının ve misafirlerin su ihtiyacını karşılamak için kuyular kazdıran Kusay, Kâbe'nin etrafına koydurduğu deriden yapılmış havuzlara su doldurarak *sikâye* hizmetini başlattı. Bazan hacılara süt de ikram ediliyordu. Kusay yaşlanınca *sikâye* görevini oğlu Abdüddâr'a vasiyet etti ve ölümünden sonra bu hizmet onun tarafından sürdürüldü. Ezrakî, Kusay'ın *sikâye* ile birlikte bazı görevleri diğer oğlu Abdümenâf'a verdiğini ileri sürerse de (*Aḥbâru Mekke*, I, 110) bu bilgi diğer kaynaklar tarafından teyit edilmemektedir. Abdüddâr'ın görevi devralmasının ardından Abdümenâf'ın oğulları Hâşim, Muttalib, Nevfel ve Abdüşems sayı ve itibar bakımından daha üstün olduklarını, hac ve Kâbe ile ilgili bu görevlerin kendilerine verilmesi gerektiğini belirterek onlara karşı mücadeleye giriştiler. Araya giren kişiler,